

TIPI INTERESNIH SKUPIN GLEDE NA POGOSTOST
IZVAJANJA IZBRANIH AKTIVNOSTI

Povzetek. *Različne načine vplivanja na oblikovanje in izvajanje konkretnih politik lahko razumemo kot lastnosti akterjev policy mrež in posredno tudi policy mrež samih. Zato smo v raziskavi izmerili in preučili kako pogosto izbrane slovenske interesne skupine izvajajo štirinajst različnih aktivnosti, s katerimi skušajo vplivati na oblikovanje in izvajanje različnih politik. Izdelali smo empirično tipologijo interesnih skupin ter prepoznali štiri tipe interesnih skupin. Za vsak tip smo opisali specifični način vplivanja na oblikovanje in izvajanje politik. Tipologijo smo nato povezali z uspešnostjo delovanja interesnih skupin, z vrstami interesov, ki jih zastopajo, ter z njihovimi organizacijskimi značilnostmi.*

Ključni pojmi: *vplivanje na oblikovanje in izvajanje konkretnih politik, policy mreže, slovenske interesne skupine, empirična tipologija, uspešnost delovanja interesnih skupin, vrste interesov, organizacijske značilnosti.*

Uvod

Interesne skupine kot akterji policy omrežij skušajo na različne načine uveljavljati svoje interese. Načine uveljavljanja organiziranih interesov, oziroma poskuse vplivanja na oblikovanje in izvajanje konkretnih politik, lahko nekoliko poenostavljeno razlikujemo glede na pogostost izvajanja različnih aktivnosti. Aktivnosti lahko definiramo na širokem vsebinskem spektru, od npr. javnega delovanja preko množičnih medijev ali organizacij demonstracij do npr. 'tihe diplomacije' v obliki stikov z voditelji političnih strank ali visokimi vladnimi uradniki.

Tako opredeljeni načini vplivanja na oblikovanje in izvajanje konkretnih politik so lastnost akterjev policy omrežij in posredno tudi omrežij samih. Njihovo empirično preučevanje je zato del preučevanja celote policy omrežij in del preučevanja lastnosti njihovih akterjev.

V raziskavi smo izmerili in preučili kako pogosto izbrane interesne skupine izvajajo štirinajstih različnih aktivnosti. Izdelali smo empirično tipologijo interesnih skupin ter prepoznali štiri tipe interesnih skupin. Za vsak tip smo opisali specifični način vplivanja na oblikovanje in izvajanje konkretnih politik. Tipologijo smo

* Dr. Samo Kropivnik, asistent na Fakulteti za družbene vede.

nato povežali z uspešnostjo delovanja interesnih skupin, z vrstami interesov, ki jih zastopajo, ter z njihovimi organizacijskimi značilnostmi.

Pogostost izvajanja aktivnosti

Pogostost izvajanja določenih aktivnosti je bila v raziskavi merjena na pet-stopenjski lestvici s kategorijami: 1 = nikoli, 2 = redko, 3 = včasih, 4 = pogosto in 5 = stalno. Merjene aktivnosti, njihova povprečna pogostost izvajanja (\bar{x}), standardna napaka (SE \bar{x}) in standardni odklon (s) povprečne pogostosti izvajanja so prikazani v spodnji tabeli. V vsaki vrstici je navedeno število interesnih skupin (N), ki so ocenile pogostost izvajanja določene aktivnosti. Aktivnosti so urejene po pogostosti izvajanja, od najpogostejše do najmanj pogoste.

Tabela 1

AKTIVNOST	\bar{x}	SE \bar{x}	s	N
sodelovanje s strokovnjaki	3.92	.13	1.06	67
delovanje preko množičnih medijev	3.78	.12	1.03	70
sodelovanje s skupinami s skupinimi interesi	3.53	.12	.99	69
srečanja z visokimi vladnimi uradniki	3.31	.13	1.07	70
organiziranje javnih prireditev	3.09	.13	1.13	70
stiki s podjetji, gospodarskimi organizacijami	3.00	.16	1.34	69
stiki s poslanci ali parlamentarnimi komisijami	2.97	.13	1.05	70
srečanja z ministri	2.88	.14	1.14	69
kolektivna pogajanja	2.54	.21	1.62	62
srečanja s predstavniki državnih agencij, skladov	2.46	.15	1.27	70
stiki s predstavniki lokalnih oblasti	2.45	.12	1.00	70
stiki s skupinami z nasprotnimi interesi	2.11	.12	1.01	66
demonstracije, protesti ali druge neposredne akcije	1.82	.13	1.07	69
stiki z voditelji političnih strank	1.81	.12	1.00	70

Iz povprečnih vrednosti pogostosti izvajanja aktivnosti je razvidno, da interesne organizacije najpogosteje sodelujejo s strokovnjaki, delujejo preko množičnih medijev in sodelujejo s skupinami s skupnimi interesi (prve tri aktivnosti, povprečne ocene so najbližje kategoriji pogosto), najmanj pogosto pa imajo stike z voditelji političnih strank, organizirajo demonstracije, proteste in druge neposredne akcije ter so v stiku s skupinami z nasprotnimi interesi (zadnje tri aktivnosti, povprečne ocene so najbližje kategoriji redko). Nasploh pa velja, da povprečna pogostost izvajanja aktivnosti enakomerno pada od najpogostejših do najredkejših, zato aktivnosti na osnovi povprečnih vrednosti ni mogoče jasno razdeliti na izrazito pogoste in izrazito redke. Nobena aktivnost v povprečju ni ocenjena kot 'stalna' ali kot 'nikoli izvajana'.

Standardne napake in standardni odkloni povprečij so relativno nizki. Ocene pogostosti izvajanja izbranih aktivnosti torej niso preveč razpršene, da povprečja

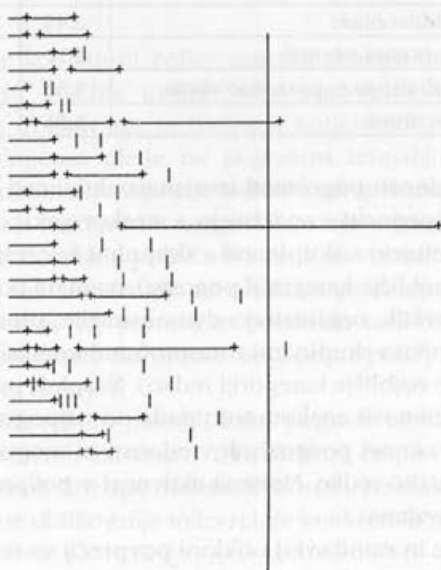
ne bi dobro opisovala danih ocen. Hkrati pa so dovolj razpršene, da lahko trdimo, da so različne interesne organizacije različno ocenjevale pogostost izvajanja izbranih aktivnosti. Nekoliko večjo razpršenost najdemo le pri kolektivnih pogajanjih. To je hkrati tudi edina aktivnost, ki je ne izvaja nekoliko večje število interesnih organizacij, to je osem organizacij. Druge aktivnosti izvajajo vse ali skoraj vse interesne organizacije.

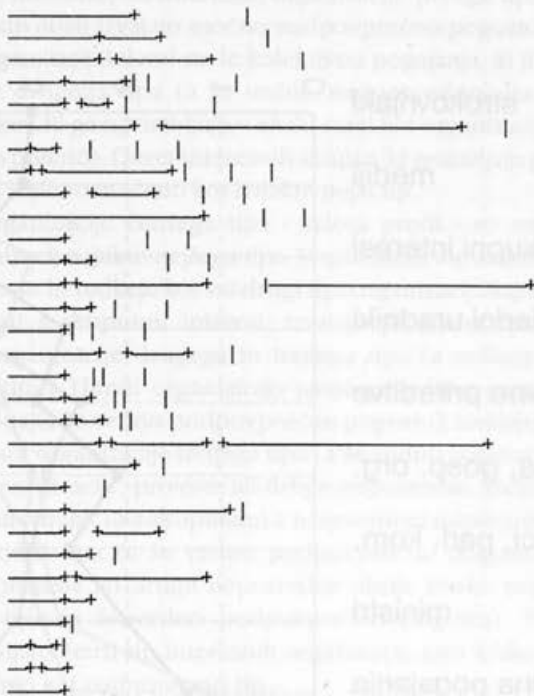
Tipi interesnih skupin

Glede na to, da različne organizacije različno ocenjujejo pogostost izvajanja izbranih aktivnosti, jih lahko poskusimo razvrstiti v skupine oziroma lahko preučimo strukturo podatkov o izvajanju izbranih aktivnosti. Če v podatkih obstaja razpoznavna struktura, lahko organizacije, ki so si po pogostosti izvajanja izbranih aktivnosti podobne med seboj in hkrati različne od drugih organizacij, obravnavamo skupaj kot skupino oziroma tip organizacij in se tako izognemo preučevanju vsake organizacije posebej. Preučevanje tipov organizacij omogoča jasnejši in bolj analitičen pogled na pogostost izvajanja izbranih aktivnosti.

Interesne organizacije smo razvrstili v skupine s pomočjo hierarhične Wardove metode za združevanje v skupine. Različnost med enotami (organizacijami) je bila izračunana kot evklidska razdalja. Upoštevali smo vse v zgornji tabeli opisane aktivnosti in le tiste interesne organizacije, ki izvajajo vse aktivnosti, to je skupaj 57 interesnih organizacij. Struktura je razvidna iz drevesnega prikaza poteka združevanja enot (Slika 1).

Slika 1

Interesne skupine je mogoče razdeliti na štiri jasno prepoznavne (dobro ločene in homogene) skupine. Razvrstitev je na Sliki 1 nakazana z navpično prekinjeno črto.

Obstajajo torej štiri tipi interesnih skupin. Interesne skupine istega tipa so si po pogostosti izvajanja merjenih aktivnosti med seboj podobne in hkrati različne od drugih tipov interesnih skupin.

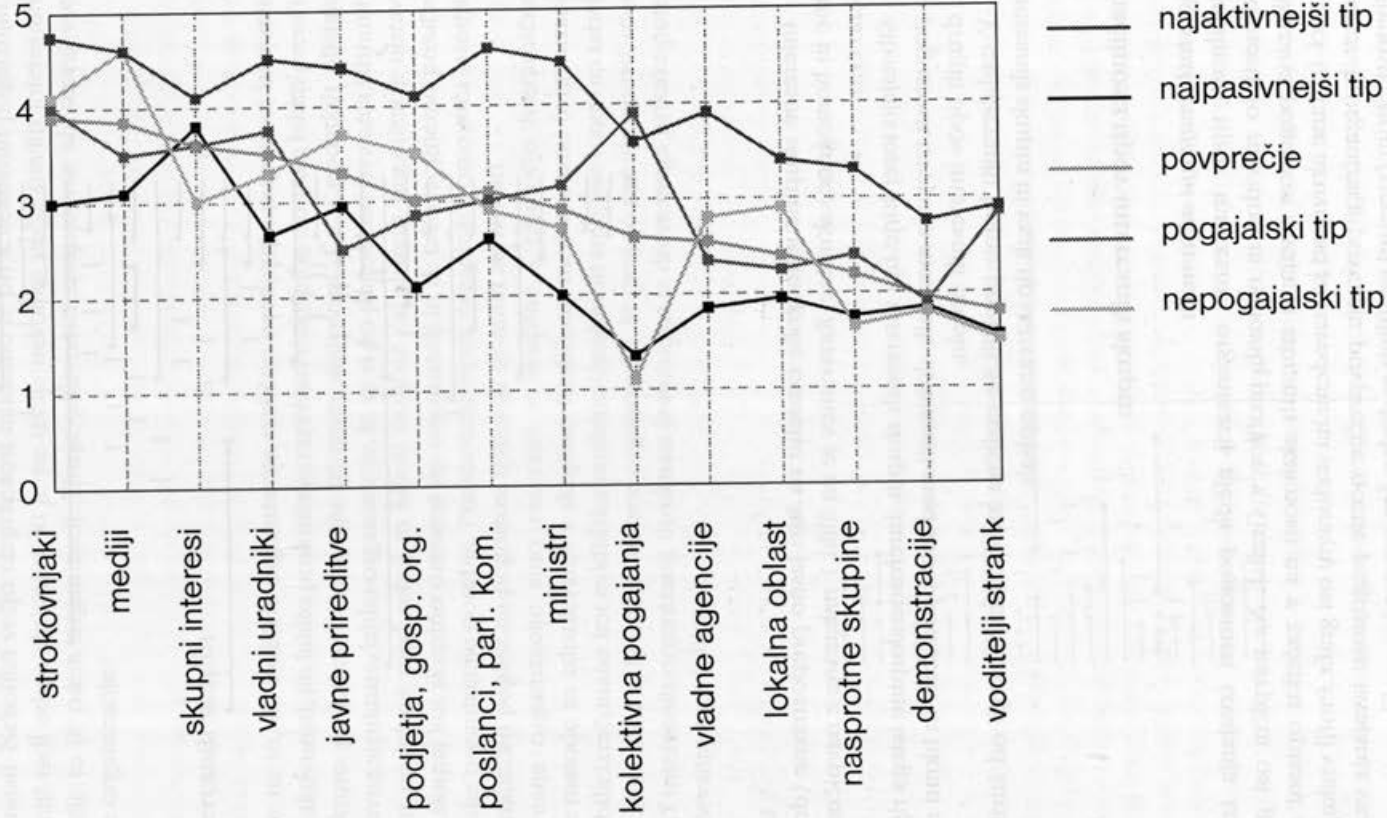
V nadaljevanju bomo preučili še različne značilnosti vsakega od štirih tipov interesnih skupin in vsak tip ustrezno opisali.

Značilnosti tipov interesnih skupin

Pogostost izvajanja aktivnosti

Značilnosti tipov interesnih organizacij glede pogostosti izvajanja izbranih aktivnosti so razvidne iz njihovih profilov v Grafu 1. Na navpični osi grafa je prikazana pogostost izvajanja izbranih aktivnosti na v začetku opisani merski lestvici. Izbrane aktivnosti so navedene na vodoravni osi grafa. Profil vsakega tipa interesnih organizacij povezuje povprečne ocene pogostosti izvajanja vsake od aktivnosti. Štirim barvnim profilom je dodan črn povprečni profil.

Graf 1

Iz Grafa 1 je razvidno, da interesne organizacije prvega tipa - rdeči profil - v splošnem vse aktivnosti izvajajo močno nadpovprečno pogosto in pogosteje kot vsi drugi tipi organizacij. Izjemi sta le kolektivna pogajanja, ki jih izvajajo redkeje kot organizacije drugega tipa (a še vedno nadpovprečno), in delovanje preko množičnih medijev, ki ga uporabljajo v enaki meri kot organizacije tretjega tipa (in še vedno nadpovprečno). Devet interesnih skupin, ki sestavljajo prvi tip interesnih organizacij, zato lahko označimo kot najaktivnejši tip.

Interesne organizacije četrtega tipa - zeleni profil - so najbolj različne od interesnih organizacij najaktivnejšega tipa. V splošnem vse aktivnosti izvajajo podpovprečno pogosto in redkeje kot vsi drugi tipi organizacij. Najočitnejša izjema so stiki s skupinami s skupnimi interesi: izvajajo jih nadpovprečno pogosto in pogosteje kot organizacije drugega in tretjega tipa (a redkeje kot organizacije najaktivnejšega tipa). Hkrati organizirajo javne prireditve pogosteje kot organizacije drugega tipa (a še vedno podpovprečno pogosto), izvajajo kolektivna pogajanja pogosteje kot organizacije tretjega tipa (a še vedno podpovprečno pogosto), organizirajo demonstracije, proteste ali druge neposredne akcije ter imajo stike z voditelji političnih strank in s skupinami z nasprotnimi interesi enako pogosto kot organizacije tretjega tipa (a še vedno podpovprečno pogosto) in organizirajo demonstracije, proteste ali druge neposredne akcije enako pogosto kot organizacije drugega tipa (a še vedno podpovprečno pogosto). Trinajst interesnih skupin, ki sestavljajo četrti tip interesnih organizacij, zato lahko nekoliko poenostavljeno označimo kot najpasivnejši tip.

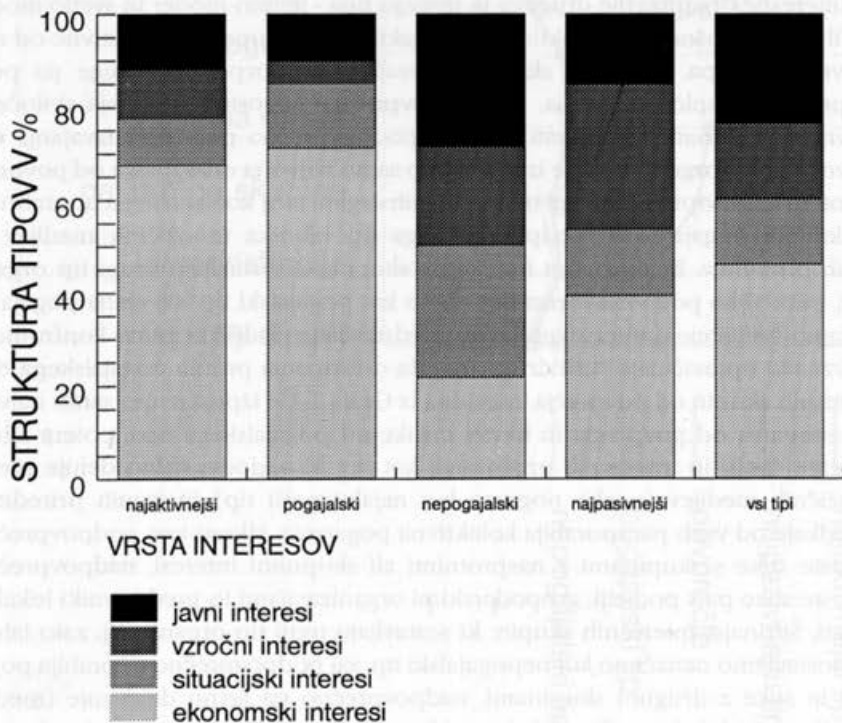
Interesne organizacije drugega in tretjega tipa - temno moder in svetlo moder profil - so v splošnem manj aktivne od najaktivnejšega tipa in bolj aktivne od najpasivnejšega tipa. Nekatere aktivnosti izvajajo nadpovprečno, druge pa podpovprečno. V splošnem velja, da nadpovprečna pogostost izvajanja določene aktivnosti pri enem tipu hkrati pomeni podpovprečno pogostost izvajanja iste aktivnosti pri drugem tipu. Če izpostavimo samo največja odstopanja od povprečja, potem lahko opišemo drugi tip interesnih organizacij kot izrazitega uporabnika kolektivnih pogajanja in podpovprečnega uporabnika množičnih medijev in javnih prireditev. Enaindvajset interesnih skupin, ki sestavljajo drugi tip organizacij, zato lahko poenostavljeno označimo kot pogajalski tip, saj resna pogajanja običajno izključujejo intenzivno javno predstavljanje stališč in javno konfrontacijo. Oznako upravičujejo tudi druga manjša odstopanja profila pogajalskega tipa interesnih skupin od povprečja, razvidna iz Grafa 1. Če izpostavimo samo največja odstopanja od povprečja in hkrati razlike od pogajalskega tipa, potem lahko opišemo tretji tip interesnih organizacij kot tip, ki nadpovprečno deluje preko množičnih medijev (enako pogosto kot najaktivnejši tip) in javnih prireditev, najredkeje od vseh pa uporablja kolektivna pogajanja. Hkrati ima podpovprečno pogoste stike s skupinami z nasprotnimi ali skupnimi interesi, nadpovprečno pogoste stike pa s podjetji, gospodarskimi organizacijami in predstavniki lokalne oblasti. Štirinajst interesnih skupin, ki sestavljajo tretji tip organizacij, zato lahko poenostavljeno označimo kot nepogajalski tip, saj podpovprečno uporablja pogajanja in stike z drugimi skupinami, nadpovprečno pa javno delovanje (mediji, prireditve) in lokalne stike (lokalna oblast, podjetja). Oznako upravičujejo tudi

druga manjša odstopanja profila nepogajalskega tipa interesnih skupin od povprečja, razvidna iz Grafa 1.

Struktura tipov po vrstah interesov

Struktura tipov interesnih skupin po vrstah interesov, za uresničitev katerih si prizadevajo, je razvidna iz Grafa 2. Na Grafu 2 je struktura vsakega od štirih tipov interesnih skupin predstavljena glede na štiri vrste interesov, to je glede na ekonomske interese (interese dela, poslovnega sveta, kmetijstva in poklicne interese), situacijske interese (izhajajo iz skupne izkušnje, iz družbenega položaja, povezanega z biološkimi značilnostmi), vzročne interese (single-issue skupine, ideološko opredeljene skupine, opozicijske skupine v zvezi z določeno tematiko) in javne interese (skupno dobro, organizacije oziroma skupine za uveljavljanje človekovih pravic, ekološke, za zaščito potrošnikov...). Klasifikacija vrst interesov in interesnih skupin glede na vrste interesov je delo avtorjev projekta. Vsaki interesni skupini je bila pripisana natanko ena vrsta interesov, zato je mogoče predstaviti strukturo tipov skupin v odstotkih. Prvi štirje stolpci opisujejo strukturo štirih tipov interesnih skupin, zadnji stolpec pa opisuje strukturo vseh interesnih skupin skupaj (strukturo vzorca).

Graf 2

Iz Grafa 2 je razvidno predvsem naslednje:

- v najaktivnejšem in v pogajalskem tipu so nadpovprečno prisotni ekonomski interesi, povprečno (oziroma v najaktivnejšem tipu nekoliko podpovprečno) situacijski interesi, podpovprečno pa javni in vzročni interesi,
- v obeh tipih prevladujejo ekonomski interesi (približno 3/4),
- v najpasivnejšem in v nepogajalskem tipu so ekonomski interesi prisotni izrazito podpovprečno (posebej še v nepogajalskem tipu), situacijski interesi so prisotni nadpovprečno v nepogajalskem tipu, vzročni interesi so v obeh prisotni nadpovprečno (posebej še v najpasivnejšem tipu), javni interesi pa so nekoliko nadpovprečno prisotni v nepogajalskem tipu in nekoliko podpovprečno v najpasivnejšem tipu,
- v obeh tipih ne prevladujejo interesi ene vrste.

Organizacijske značilnosti tipov

Med tipi interesnih skupin ni značilnih razlik glede na:

- leto ustanovitve,
- obstoj predhodne organizacije (da/ne),
- obstoj zaposlenih v interesni organizaciji (da/ne),
- število zaposlenih,
- status prostorov (lastni, najeti, nima),
- organiziranost na lokali ravni (da/ne).

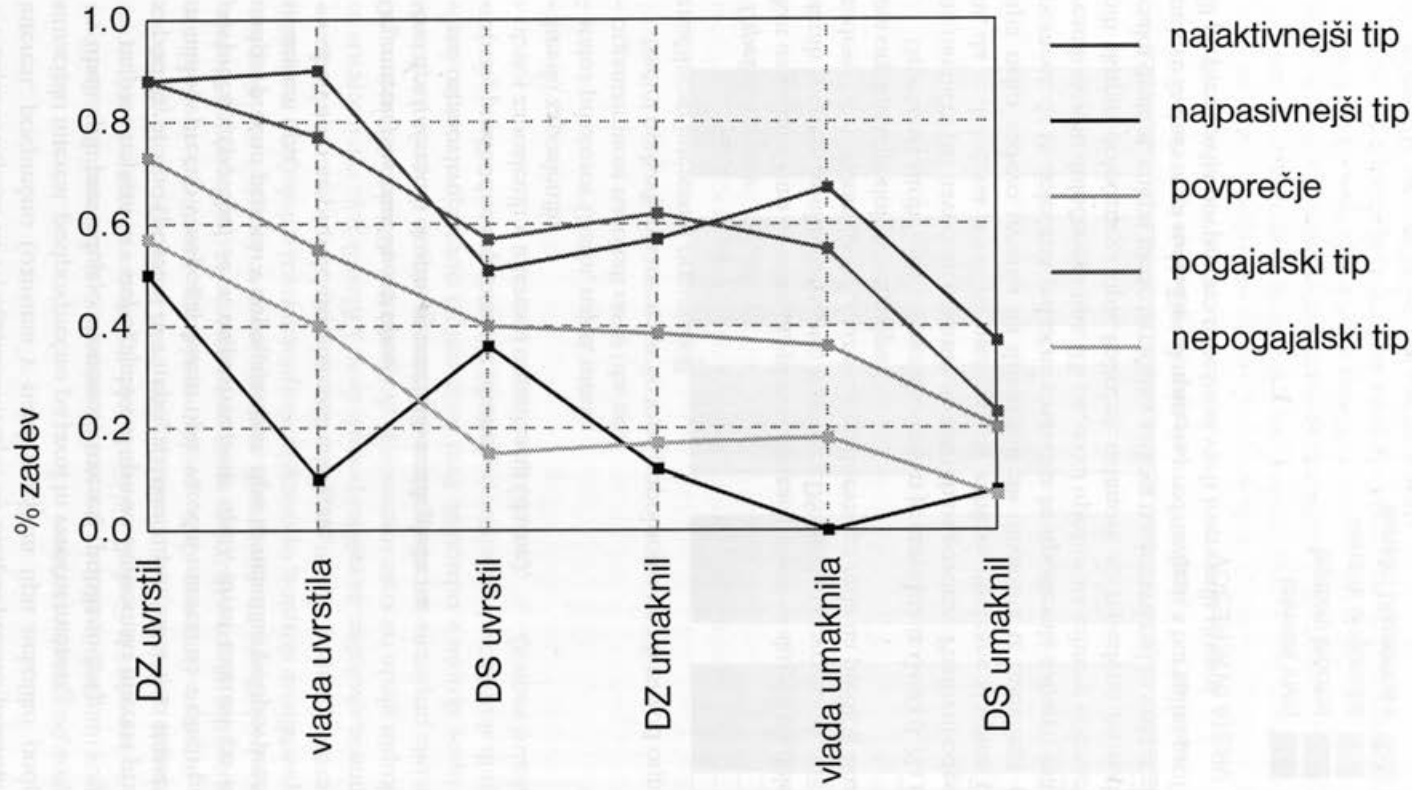
Načini uveljavljanja interesov so torej popolnoma neodvisni od organizacijskih značilnosti interesnih organizacij!

'Uspešnost' tipov

Kot uspešnost smo upoštevali vpliv organizacij oziroma skupin na delovanje političnih ustanov, konkretno na to, ali je DZ, DS ali vlada uvrstila ali umaknila kako zadevo na svoj dnevni red ali iz svojega dnevnega reda na predlog skupine oziroma organizacije določenega tipa.

Uspešnost štirih tipov interesnih skupin je razvidna iz Grafa 3. Na Grafu tri so na navpični osi navedeni odstotki pozitivnih odgovorov. Pozitivni odgovor pomeni, da je določena politična ustanova na zahtevo interesne skupine določenega tipa neko zadevo uvrstila na dnevni red ali umaknila iz dnevnega reda. 100% pomeni, da je določena politična ustanova že upoštevala zahtevo vsake od interesnih skupin določenega tipa, 0% pa, da ni upoštevala zahteve nobene od interesnih skupin določenega tipa. Politične ustanove so navedene na vodoravni osi, vsaka dvakrat, enkrat glede uvrščanja zadeve na dnevni red in enkrat glede umika zadeve iz dnevnega reda. Tipi skupin so predstavljeni z barvnimi profili, črn profil pa predstavlja povprečno uspešnost vseh interesnih skupin.

Graf 3

Iz povprečnega profila je razvidno predvsem naslednje:

- vse navedene politične ustanove na osnovi zahtev interesnih skupin pogosteje uvrščajo zadeve na dnevni red kot pa jih iz dnevnega reda umikajo,
- po dovzetnosti za zahteve interesnih skupin si sledijo DZ na prvem mestu (najbolj dovzeten), vlada na drugem mestu in DS na tretjem mestu, ne glede na to, ali gre za uvrščanje ali umikanje zadev,
- več kot 50% interesnih skupin je že doseglo, da sta DZ (75%) ali vlada (60%) na njihovo zahtevo uvrstila določeno zadevo na dnevni red.

Iz profilov tipov skupin je razvidno predvsem naslednje:

- najaktivnejši in pogajalski tip interesnih organizacija sta najuspešnejša, to je nadpovprečno uspešna in uspešnejša od drugih dveh tipov,
- najaktivnejši tip je nekoliko uspešnejši od pogajalskega tipa,
- najpasivnejši in nepogajalski tip sta najmanj uspešna, to je podpovprečno uspešna in manj uspešna od prvih dveh tipov,
- najpasivnejši tip je manj uspešen kot nepogajalski tip, razen pri uvrščanju zadev na dnevni red DS, kjer je uspešnejši (a še vedno podpovprečno uspešen),
- največje razlike pri uspešnosti najdemo med najaktivnejšim in najpasivnejšim tipom, še posebej pri uvrščanju zadev na dnevni red vlade ali pri umikanju zadev iz dnevnega reda vlade.

Povzetek

Interesne skupine je glede na pogostost izvajanja aktivnosti:

- sodelovanje s strokovnjaki
- delovanje preko množičnih medijev
- sodelovanje s skupinami s skupinimi interesi
- srečanja z visokimi vladnimi uradniki
- organiziranje javnih prireditev
- stiki s podjetji, gospodarskimi organizacijami
- stiki s poslanci ali parlamentarnimi komisijami
- srečanja z ministri
- kolektivna pogajanja
- srečanja s predstavniki državnih agencij, skladov
- stiki s predstavniki lokalnih oblasti
- stiki s skupinami z nasprotnimi interesi
- demonstracije, protesti ali druge neposredne akcije
- stiki z voditelji političnih strank,

smiselno razvrstiti v štiri tipe:

- najaktivnejši tip (v grobem izvajajo vse aktivnosti nadpovprečno pogosto);
- najpasivnejši tip (v grobem izvajajo vse aktivnosti podpovprečno pogosto);
- pogajalski tip (v grobem izvajajo vse aktivnosti povprečno pogosto, pogajanja pa med vsemi tipi največkrat);
- nepogajalski tip (v grobem izvajajo vse aktivnosti povprečno pogosto, pogajanja pa med vsemi tipi najmanjkrat).

Tipi so povezani z interesi, ki jih organizacije zastopajo. V grobem velja:

- v najaktivnejšem in pogajalskem tipu prevladujejo ekonomski interesi;
- v najpasivnejšem in nepogajalskem tipu prevladujejo javni, vzročni in situacijski interesi.

Tipi so povezani z uspešnostjo vplivanja na parlament in vlado:

- najaktivnejši in pogajalski tip sta nadpovprečno uspešna;
- najpasivnejši in nepogajalski tip sta podpovprečno uspešna.

Tipi niso povezani z organizacijskimi značilnostmi interesnih skupin:

- letom ustanovitve;
- obstojem predhodne organizacije;
- stalno zaposlenimi;
- številom zaposlenih;
- lastništvom prostorov;
- lokalno organiziranostjo.

LITERATURA

- Anderberg, M. R. 1973. Cluster Analysis for Applications. New York: Academic Press.
- Blalock, H. M. Jr. 1960. Social Statistics. Ljubljana: Mladinska knjiga in McGraw-Hill.
- Bock, H. H. 1988, ed. Classification and Related Methods of Data Analysis. Amsterdam: North-Holland.
- Dillon, W. R. & Goldstein, M. 1984. Multivariate Analysis. New York: Wiley.
- Everitt, B. 1974. Cluster Analysis. London: Heinemann Educational Books.
- Ferligoj, A. 1988. Metode za grafično predstavitev multivariatnih podatkov. Metodološki zvezki 3: 47-57.
- Ferligoj, A. 1989. Razvrščanje v skupine - izbrane teme. Ljubljana: Metodološki zvezki 4.
- Fink-Hafner, D. 1994. V procesu oblikovanja politik. Pristop, let. 2, št. 7: 41-44.
- Fink-Hafner, D. 1997. Organized Interests in the Policy-Making Process in Slovenia. Journal of European public policy Vol. 4, No. 1: 185-302.
- Gordon, A. 1981. Classification. London: Chapman and Hall.
- Johnson, A. J. & Wichern, D. W. 1992. Applied Multivariate Statistical Analysis. London: Prentice Hall International.
- Jordan, G. & Schubert, K. 1992. A Preliminary Ordering of Policy Network Labels. European Journal of Political Research 21: 7-27.